

Fina Miralles. Paraules fèrtils

quaderndelesidees.press/fina-miralles-paraules-fertils/

November 4, 2018

El dia 14 de febrer d'aquest any 2018, la Fundació Ars i el Museu d'Art de Sabadell varen presentar l'exposició i l'edició *Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017*. Per primera vegada l'escriptura al complet de l'artista, en diàleg amb una selecció de la seva obra sobre paper de petit format, emergint del silenci de l'arxiu —que protegeix i empara— se'ns oferien a la mirada tal qual, en la seva seva nua potència i fragilitat.

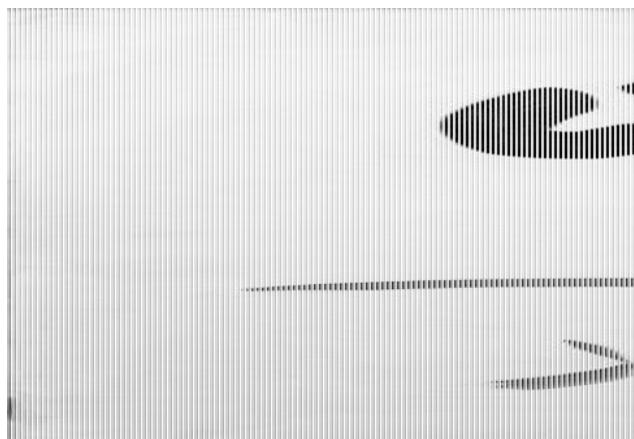

Foto: *L'única vela sobre el mar, Barcelona, estiu 1986.*

Portadores de la irradiant bellesa del món, ens recordaven que el sentiment del bell, encara que oblidat i motilitat, perviu intacte al cor de la humanitat com a força poderosa de transformació i de generació. Aquesta idea se'm va anar fent present en observar i compartir les reaccions de la majoria de les persones que varen participar de les visites guiades, les trobades en grup i les lectures orals que al llarg de dos mesos varen tenir lloc en l'espai expositiu. «Estem davant d'una obra autèntica», se sentia dir dia darrere dia. Amb aquesta expressió senzilla, espontània i sincera, dones i homes, joves i grans, expressaven una emoció, un sentiment de certesa. La certesa que es trobaven davant d'una obra feta de paraules i imatges que ens parlen de coses importants perquè són eternes. Per aquest motiu són i seran sempre actuals. I són actuals per a cada present perquè l'escriptura i l'obra de Fina Miralles, més que el recorregut expressiu i creatiu d'una personalitat singular, ens ofereixen l'univers simbòlic creat al llarg d'una vida creativa orientada a la dissolució de l'ego en el llac de la memòria, el centre unió. «Com una capsa màgica on hi ha el més sagrat tresor», Fina Miralles se sent recollidora de l'ànima humana. «Com si en mi hi fossin tots. El saber diví dels homes per portar-lo qui sap on, després de donar-lo de nou sobre la terra per tota l'eternitat». Immersos en l'experiència de contemplació d'un espai expositiu fet de paraules escrites, paraules sonores i paraules dibuixades, ens unia la convicció de trobar-nos davant d'una obra que no es fa en una sola vida, i compreníem que l'obra de Fina Miralles no és ben bé seva; que ve de més lluny, d'altres veus i d'altres vides.

Que avui tinguem entre les mans l'edició en quatre volums dels textos escrits per Fina Miralles al llarg de 45 anys, acompanyats d'una significativa selecció d'imatges inèdites, és un fet a celebrar perquè ens permet una aproximació original, íntima i lliure a la seva obra, deixant-nos interpel·lar i portar de la mà de la seva escriptura. La possibilitat d'accés directe a les fonts originals és, avui, una crida que em sembla necessària després d'anys en què l'obra d'art ha quedat sotmesa a un notable excés interpretatiu. De cita en cita, de teoria a teoria, d'interpretació sobre interpretació, fent història de la història, hem acabat teixint un espès vel entorn a les obres i les escriptures, allunyant-nos de la irreductible veritat interior que tota obra d'art veritablement artística conté. Fina Miralles ha viscut en experiència pròpia aquest procés d'ocultació, tan abans com després que l'any 1999 fes donació de la seva obra i arxius al Museu d'Art de Sabadell. Malgrat que la primera mostra retrospectiva, *De les idees a la vida*, aplegués obres de totes les seves èpoques creatives, la crítica del moment i el relat històric de l'art oficials en van oferir una lectura centrada en el període conceptual, i parcial també en els continguts encaixats als cànons estètics, socials i polítics imperants en relat de l'art a finals del segle XX. Indiferent a aquesta situació —feia temps que havia renunciat a la figura de l'artista i a l'art com a professió—, Fina Miralles va continuar escoltant i seguint la veu interior: «Fina, sembla que uns altres ja recolliran». Sembrar avui per recollir demà. Saber pràctic ancestral que és aliment per a l'esperit. Des d'aquesta certesa rebuda directament de la mare i de la terra, Serrallonga, Fina Miralles posa la seva obra a recer del museu, fora de circulació de les galeries i del comerç de l'art. Amb la pau d'una obra feta i l'alegria la cor, Fina Miralles es retira a Cadaqués on viu en la certesa d'haver fet una obra que pocs s'han mostrats preparats a rebre. Doncs l'interès general continua centrat en els treballs dels anys 70 i 80 oblidant la seva obra pictòrica posterior.

Foto: *L'alegria dels ocells per les llavors*,
Barcelona, estiu 1986.

Entretant, és ella mateixa qui, a través d'entrevistes, vídeo-gravacions i publicacions, posa en circulació els primers relats i continguts simbòlics del seu art fusionat amb la seva experiència vital: unió íntima d'art i naturalesa, d'Art i Vida. L'any 2008 publica el llibre, *Testament vital*, un recorregut autobiogràfic de contingut altament simbòlic que avui ja és un llibre de culte, ja que per primera vegada la visió fragmentada de la seva obra —l'època conceptual i l'època pictòrica— deixa de tenir sentit perquè Fina Miralles explica el seu trajecte creatiu com a una unitat, on cada obra, cada cicle creatiu, en

realitat són el fragment que convoca el tot i participa del seu significat. D'aquí la necessitat de salvaguardar i protegir la globalitat de la seva obra i la seva escriptura, perquè cada text, cada manuscrit, cada dibuix, cada esbós, per més humil que sembli, per a l'artista és imprescindible, atès que posseeix l'energia de cada un dels àtoms que configuren el seu univers creatiu. Una constel·lació de paraules i símbols prenyats d'eternitat en què tot es relaciona amb tot. Dos anys després, al mes de maig de 2010, Fina Miralles dibuixa amb paraules una potent al·legoria del seu propi itinerari creatiu en el text «Simbologia de l'arbre i la persona a través de la pràctica artística». Recuperant un dels símbols perennes que il·lumina tota la seva obra, ens fa comprendre el sentit transcendent de l'art. La Fina em va llegir personalment aquest text a Cadaqués. Mai no oblidaré la ressonància i l'abast de les seves paraules. La pràctica artística, escriu, té la mateixa estructura interna tripartida que l'arbre: de l'arrel al tronc; del tronc a les fulles i la flor; de la flor al fruit i del fruit a la llavor. És a dir, el món subterrani: les fonts culturals ancestrals, l'origen invisible, el sentit màgic, mitològic, simbòlic. El món terrenal: la naturalesa, la vida, la força, la fortalesa. Transformació alquímica, dissolució i generació. El món celeste: la unió, la pertinença. El sagrat, l'espiritualitat, l'aire, el buit. Del visible a l'invisible.

L'experiència d'aquella conversa va crear en mi la llavor que uns anys més tard es materialitzaria en un desig. Desig de descobrir i de transitar des de la meua experiència per l'arbre simbòlic que dona estructura i contingut al trajecte creatiu de Fina Miralles. Així es va iniciar una recerca que ha durat tres anys amb tres episodis. Un primer temps d'immersió als arxius de la Fundació Ars i l'arxiu del Museu d'Art de Sabadell, amb un treball lent i minuciós de transcripció dels manuscrits de l'artista, com també de l'escriptura que sovint queda inscrita en la seva obra sobre paper. El segon moment del procés va consistir en agrupar els diferents textos segons els àmbits de sentit que anaven emergint. Finalment, deixant-me guiar per la veu que emana d'aquella escriptura, la tercera fase es va concretar en buscar l'estructura interna que donava unitat a aquell cosmos escrit al llarg de 45 anys. Des del punt de vista pràctic aquest procés només requeria idear un mètode que em permetés fragmentar cada una de les llibretes, dietaris i textos per reordenar-los en vistes de la seva lectura sense perdre'n la referència d'origen. Des de l'experiència lectora, la travessa va ser més complexa, perquè ni el bagatge intel·lectual, els referents estètics, bibliogràfics o filosòfics, ni tampoc els conceptes i les paraules que m'havien

Foto: *L'indígena*. Quadern Nord d'Itàlia, gener 1986.

acompanyat fins aleshores, no em servien per deixar-me anar en l'oceà artístic de Fina Miralles. El procés de comprensió lectora em demanava un procés paral·lel d'oblit. Metamorfosis de l'ànima: oblidar per escoltar la veu que m'arribava verge, sorgida d'entre les línies de l'arxiu textual de Fina Miralles. Obrir-li el meu cor i la meva ment tot deixant-me guiar pels processos intuïtius de coneixement. Així fou com se'm varen fer evidents i comprensives les quatre columnes que sostenen l'univers creatiu de Fina Miralles. Estructura que es posa de manifest en els 4 volums que comprèn l'edició, *Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017*. Els textos d'introducció que obren cada un dels llibres no responen a un intent d'interpretació. No són una palanca d'accés. Simplement transcriuen la meua experiència de lectura que, des de la mudesa inicial, es va anar obrint pas amb l'ajut de l'escriptura d'altres dones creadores, filòsofes, místiques i pensadores. Les seves paraules, conceptes i metàfores, si bé no han sorgit directament de la meua ment, la fertilitzen. El seu verb és el meu perquè forma part del llac de la memòria que m'acull, on visc i m'hi reconec.

Foto: *Dibuixos de Sud-amèrica, estiu 1984*.

Un univers d'escriptures en quatre llibres

Cada una les llibretes, els blocs, dietaris i textos manuscrits que configuren el corpus textual de Fina Miralles respon a una escriptura de la immediatesa. Això explica el fet que en una mateixa llibreta s'hi aplegui, sense un sistema ordenador, el relat líric, a vegades èpic, el diàleg, la cançó, la faula, el conte o l'aforisme, així com el relat autobiogràfic, el text de reflexió de caire filosòfic i estètic, la transcripció inspirada d'experiències d'unitat amb la natura o en relació directa amb els mons subtils de l'esperit. En tot cas, el text respon sempre a la necessitat de transmetre experiències vives arrelades al cos, al món de la matèria, a l'ara i l'aquí, tal com ho demostra l'anotació minuciosa de situacions, dates i llocs especialment significatius per a l'autora. El títol de cada un dels llibres és una cita extreta entre el teixit de textos que s'hi apleguen. L'origen de cada paràgraf queda documentat en les notes, on es referencia el número de registre de cada llibreta o document i la seva ubicació actual. La selecció d'imatges d'obra reproduïda en cada un dels volums genera un univers visual independent del text, tot i que s'hi posa en relació per afinitats implícites. En la reproducció d'aquestes obres hem volgut respectar el petit format, la mida de postal, la pobretat del suport i les tècniques, atenint-nos a la naturalesa d'aquesta obra i a l'univers estètic que li és propi.

Foto: San Pietro. Quadern Nord d'Itàlia, febrer 1986.

Llibre 1. *La vida, la llavor, la flor, el fruit*

En aquest primer volum s'hi apleguen els textos que tenen a veure amb la seqüència i el flux del relat autobiogràfic. Moments i discontinuïtats d'escriptura en present. Però també d'escriptura feta en el temps del record, de la memòria, que és el temps de la narració com a pràctica de consciència i significació. Textos que mostren una tossuda voluntat de pensar, de repensar, des de la pròpia experiència, els mandats, preceptes i valors rebuts. Textos que donen resposta i busquen el sentit a les urgències i a les crisi de la vida, com també als instants de plenitud i de confiança.

En la mesura que el diàleg entre vida i obra és constant en el trajecte creatiu de Fina Miralles, els textos de reflexió entorn de l'art també queden inclosos en aquest llibre. Des de l'any 1972 fins als seus darrers treballs, l'escriptura sovint s'avança a la realització de l'obra. En les primeres etapes dels anys 70 i 80, en la forma racional del text informatiu. Més endavant, en una mena de llenguatge esfèric on obra i escriptura projecten afinitats secretes, Fina Miralles va obrint a través de l'escriptura el fil ocult de la seva vida i, alhora, el sentit del seu art. Obra de l'esperit que veu de la font de l'emoció, la vivència de la Natura i el sentiment arrelat a la vida. I que s'expressa a través de l'estudi del buit, els moviments de l'aire i del cel. El mínim de matèria per assolir la màxima expressió de l'esperit universal. El full, la tela blanca i una pinzellada impersonal per expressar-se no a si mateixa, sinó el llenguatge comú a tots els humans i totes les cultures. Si la pràctica de l'art dona visibilitat als artistes, Fina Miralles tria esdevenir imperceptible, esdevenir món. La intensitat i l'entusiasme li fan de mediadores. Esdevenir imperceptible significa esdevenir una amb la vida del cosmos i viure en la pau i l'alegria de formar part del tot.

Llibre 2. *Sento el so de l'arrel, la soca, l'arbre*

Els textos d'aquest llibre parlen del sentiment de pertinença, del paisatge que és terra d'arrelament i fructificació, de la mare terra que acull i alimenta i, per damunt de tot, de l'arbre, «cosmos vivent en perpètua regeneració, evolució. De la llavor a la llavor. L'arbre del món que sustenta el món». La figura de l'arbre entra i es desplega en l'obra i

l'escriptura de Fina Miralles, en analogia amb la seva «triunitat simbòlica, els tres camins divins». De la terra al cel; de l'obscuritat a la llum; de l'ego a l'universal. Arrelament, elevació, transfiguració. El xiprer, l'olivera, la figuera, l'alzina, Serrallonga: escriptura de la proximitat que dona expressió lírica a instants de pau i de serenitat; a vivències de plenitud, simplicitat i bellesa en comunió amb l'esperit de la terra i de les coses.

Esriptura que ens convida a trobar refugi en la senzillesa d'un saber arrelat en l'experiència; un saber que reclama tots els sentits de percepció, des de la visió al tacte i l'oïda, el gust i l'olfacte. Comunió plena. Els textos d'aquest volum també ens parlen del sentiment de la natura i de la casa materna, paratge rural de referència que permeten a l'artista traçar correspondències simbòliques i afectives entre el seu microcosmos interior i el macrocosmos d'origen. Esriptura, doncs, de relació i de vincle, de retorn simbòlic a casa fent-ne el centre del món des del recolliment. Estança de llum espiritual que dona pas a la nit del repòs, del descans i del somni, nit de renovellament i de reposició en què el jo es lliura a l'embolcall del ser. O a nits d'escriptura vital, nits de reflexió, de vetlla voluntària en què l'esperit pot contemplar serenament l'univers estrellat en comunió amb el tot enmig de la natura. O, en fi, a nits d'insomni, de vetlla involuntària, de tensió auroral, d'escolta de les forces ocultes de l'existència, subsol des d'on es revelen coses importants sobre el sentit i els secrets de la vida.

Llibre 3. *Passatge de la LLUM. Déu a la terra, el Cel a la terra*

Aquest tercer llibre aplega l'escriptura que parla del cos i de l'ànima com una sola cosa. Textos que posen en relació allò corpori, material, amb allò espiritual. Que expressen l'experiència de la visió genuïna de l'ull que passeja pel món de la immanència; mirada extraordinària, transcendent, que es dona quan l'esperit lliure i la força de la intel·ligència «m'han portat més enllà dels murs inflamats d'aquest món», escriu la Fina, «recorrent l'espai immens del gran tot, allà on es troba

Foto: *Notes de carrer, Caen, setembre 1992.*

el coneixement d'allò que pot néixer i allò que no, el caràcter donat de cada ser i els límits inflexibles». Al costat d'aquesta escriptura que neix d'una teologia dels sentits en què totes les capes de la seva ment, totes les fibres del seu cos, són un instrument per a l'obertura al món, aquest volum també aplega textos de caràcter reflexiu, que posen de manifest un pensament sobre el sentit de la pròpia vida, de la Vida en si, i manifesten el coneixement que li arriba de l'experiència espiritual, de la vivència mística.

Esriptura que convoca allò diví que hi ha en l'humà, en el sentit que més que no parlar sobre el significat de Déu o sobre la veritat de la seva existència, afirmen una certesa: allò diví existeix perquè els humans li donen vida. I diví és aquell moviment de la consciència entre el més aquí i el més enllà. Esriptura que expressa subtils vivències traduïdes en poemaris lírics, relats visionaris i una forma de cant, que és agraïment i oració. «Vida i Sagrat són l'essència de la mateixa cosa, és l'immensament petit el que conté l'immensament gran.» En aquest sentit, *Déu* és en primer lloc un terme, una paraula que ens acompanya per anar més enllà dels límits establerts pel coneixement racional. En segon lloc, acceptar la paraula *Déu* significa buidar l'ànima de tot contingut propi per assolir l'experiència d'unió entre visió i creació. La lectura d'aquest llibre ens recorda que tota obra d'art autèntica és vestigi i testimoni de transcendència . D'aquesta experiència sorgeix l'acte creador. Unió del diví amb l'humà. És el lllindar, el lloc d'encontre i de passatge de la LLUM. «Tu ets el temple i tu el jardí».

Llibre 4. *L'amor és la gran força*

Mirats des d'una perspectiva cronològica, els textos de Fina Miralles transcriuen una catarsi, una metamorfosi interior que es manifesta en els darrers anys com una escriptura que celebra la gran força transformadora de l'amor, precedida de l'acceptació i el perdó. Amor que és, en primer lloc, reconeixement i agraïment i, en segon lloc, camí de llibertat, atès que tota possibilitat de redempció, de guia, de rescat, descansa en la llei de l'amor. El passatge a la vida i a la visió des del cor és el nou espai vital i estètic imaginat per Fina Miralles en tornar del seu viatge a Sud-amèrica, moment en què la nit, l'inconscient, l'invisible, s'anava fent visible i es mostrava en moments radiants. En la pràctica de l'escriptura, mentre amb el moviment de la mà aflora la paraula interior, també arriba a la llum de la consciència allò ocult de les entranyes, en un viatge sanador i purificador. I des d'aquest renaixement traduït en imatges i paraules, Fina Miralles realitza el gran salt a un nou

Foto: *Notes de carrer, Caen, setembre 1992.*

ordre simbòlic, en identificar la natalitat com a origen dels orígens, i reconèixer que de la mare rebem dos dons: el do de la vida i el do de la paraula, i amb la paraula, tot un univers de sentit.

L'escriptura aplegada en aquest volum teixeix vincles d'amor entre la mare biològica, la mare simbòlica i l'amor universal que és sagrat. Són textos que, tot parlant a la mare real, convoquen l'ordre simbòlic de la llengua materna, que no remet a la llengua parlada d'una nació sinó a la intel·ligència de l'amor que ofereix la relació maternal. «En el ventre de la mare es crea la mirada, recull de l'inconscient, bressol de l'existència.» Convocar l'amor de la mare significa anomenar el lloc i la llengua d'origen perquè juntament amb la vida de la mare (o de qui ocupa el seu lloc) aprenem la relació entre les paraules i les coses. Coneixement sagrat i vertader que és guia i mesura per a cada una de les vides humanes i font primera de l'univers simbòlic que ens acompanya. Aquesta veritat radical viscuda amb tota humilitat i intensitat, Fina Miralles l'expressa en l'escriptura i en la seva obra, que és un cant a la Mare, a l'origen, al misteri i a la bellesa de la Vida.

--

La publicació raonada de l'arxiu textual de Fina Miralles ofereix un material documental imprescindible per aprofundir en la lectura de la seva obra des de mirades no apriorístiques. Però per damunt de tot, vull destacar la bellesa de la seva escriptura i la veritat que viu dins les seves paraules. Textos d'una gran qualitat literària malgrat no estar sotmesos al rigor del text literari. Escripura d'inspiració que preserva l'ordre intern del coneixement subtil i fluïdic de l'esperit.

Actualment, l'obra de Fina Miralles està sent analitzada i estudiada des de múltiples perspectives compromeses en la necessària revisió i reescriptura de la història de l'art. En un temps que reclama noves visions i actituds per abordar les singularitats creatives, és necessari revisar i destruir aquelles inèrcies historiogràfiques limitadores que deixen fora les creacions que la història no ha sabut classificar perquè desborden les normes i s'escapen dels cànons estètics establerts. Però, sobretot, penso que, fora dels seus arxius, les paraules de Fina Miralles volaran lliures per arribar a les lectores i lectors que ja formen part de l'univers que les paraules fèrtils transporten.

Maia Creus

Maia Creus · Doctora de la facultat de geografia i historia

Maia Creus Castellana. Doctora en Història de l'Art per la Facultat de Geografia e Historia, Universitat de Barcelona. Premi ACCA de la Critica d'Art 2018 de RECERCA: Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017 (Fundació Ars i Museu d'Art de Sabadell). Ha impartit docència en Història de l'art a la Universitat Autònoma [...]

Llegir més

